



Препораки за работа со отворените образовни ресурси

Произлезено од

Работна средба за ООР, јуни 2014, Скопје

ОТВОРЕНИ

РЕСУРСИ

ОБРАЗОВНИ

Содржина

Вовед.....	3
Тековни состојби	9
Дефинирање на проблемот	10
Визија	12
Предлог решенија	12
Клучни пречки	13
Идеи за политики	14
Стратегија.....	14
Заклучоци и препораки	14

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

Вовед

Правната регулатива во Македонија, во сферата на образованието се фокусира кон почитување на декларациите на УНЕСКО, како и нејзината *Програма - Образование за сите* усвоена на Светскиот форум за образование во 2000 година, во која е вклучена целта за: „слободно и задолжително образование со добар квалитет за сите до 2015 година“.

Понатаму, во Република Македонија, образовните ресурси се регулирани во Законот за учебници за основно и средно образование.¹ Според член 6 од овој закон: *Учебниците за учениците во јавните основни и средни училишта се бесплатни.*

Според Законот за основно образование², во член 104, во став 1 се вели: *Во основното училиште за остварување на основното воспитание и образование се употребуваат учебници.*

Додека во став 4 од истиот член стои: *Учениците можат да користат и други извори за учење (интернет, списанија, енциклопедии, речници и слично).*

Сепак, Законот за учебници за основно и средно образование, формално не го регулира објавувањето на учебниците онлајн како ресурс достапен во дигитална форма.

Според препораките содржани во Национална програма за развој на образованието во Република Македонија 2005 – 2015³, дел од споменатите чекори за подобрување на задолжителното образование се и следните:

- Поттикнување на создавањето и користењето на дигитални содржини како наставни помагала (мултимедиумски и повеќејазични) во основното и во средното образование.
- Поттикнување на интерактивноста, креативноста и партиципативноста кај учениците преку користење на дигитални содржини кои, во многу случаи, се единствениот одговор на предизвиците за задоволување на современите јазични и методолошки стандарди.

¹ <http://www.mon.gov.mk/images/pdf/Zakon%20za%20uchebnici%202014.pdf>

² http://bro.gov.mk/docs/zakonodavstvo/osnovno/osnovното_образование_103_19082008.pdf

³ <http://www.npro.edu.mk/dokumenti/strategija-mk.pdf>

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

Искусствата на светско рамниште потврдуваат дека развојот на образованието е тесно поврзан со примената на современи технолошки средства. Вградувањето на современи технологии во образовниот процес е метод кој непрекинато го практикуваат земјите со високоразвиени и престижни образовни системи, а резултатите од него се квалитетно образование и образуван кадар прилагоден кон потребите на самите општества и пазарот на трудот. Сепак, за да се задоволи целосноста во развојот на образовниот систем во рамките на светските искуства, како клучни се покажуваат уште две компоненти: (а) постојано осовременување на образовните содржини и (б) олеснување на достапноста на образовните средства и содржини. Ваквиот троен приод овозможува квалитетен и одржлив развој на образованието, кој преку содејствувањето на овие чинители обезбедува континуитет во развојот и успешното функционирање во општеството.

Националната стратегија за развој на е-содржини 2010-2015 беше подготвена од страна на Министерството за информатичко општество и администрација и усвоена во јули 2010 година, а ги опфаќа е-содржините, нивниот опис и карактеристики.

Дигиталните наставните содржини имаат неколку основни цели:

- Да го стимулираат интересот на ученикот за наставниот предмет.
- Да му помогнат на ученикот полесно да ги запамети фактите коишто се однесуваат на наставната материја.
- Да му помогнат на ученикот полесно да ја разбере наставната материја.
- Да му помогнат на ученикот да го најде полето на примена на стекнатото знаење.
- Да побудат желба за самостојна работа и истражување.

Ова се причините зошто користењето на дигитални наставни содржини во наставата е толку важно. Дигиталните наставни содржини треба да бидат достапни во училиницата, во текот на предавањата, и во домовите на учениците.

Во Република Македонија, Министерството за образование и наука ги врши работите од сферата на воспитанието и образованието од сите видови и степени, образованието на возрасните, организацијата, финансирањето, развојот и унапредувањето на воспитанието, образованието и науката, воспитанието и образованието на децата со посебни потреби и децата на нашите работници на привремена работа и престој во странство, верификација на струките и профилите во образованието, ученичкиот и студентскиот стандард, технолошкиот развој, информатиката и техничката култура,

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

информацискиот систем, меѓународната научно-техничка соработка, надзорот од негова надлежност и врши други работи утврдени со закон⁴.

Во рамките на образовната регулатива се дефинира и поимот за „доживотно учење“:

- (Lifelong Learning), како „облик на континуирано учење во текот на целиот живот заради усовршување, дополнување, продлабочување и осовременување на знаењето“⁵, како и „неформалното образование“, под кое се подразбираат „курсеви, пролетни и зимски универзитети, програми за оспособување и други облици на учење, кои не се дел од студиските програми за стекнување на високо образование и за кои не се издава диплома“⁶.

Како дел од напорите за отворено образование, важно е да се спомене проектот „Бесплатни учебници“, како проект на Владата на РМ кој започна во 2009/2010 учебна година, со околу 1 милијарда денари потрошени за печатење 4 милиони учебници од ноември 2010 година.

Клучните недостатоци на проектот, гледани низ призмата на концептите за „отворено образование“, а артикулирани преку ООР и ОП се многу посериозни. Целосно отворање на оваа содржина не е приоритет во плановите на институциите.

Образовните материјали и содржини останаа затворени за бесплатна употреба само во кругот на учениците кои се дел од образовниот процес, а достапноста на ограничен број копии, поради калкулациите на издавачите и МОН во однос на тиражот и бројот на ученици, е сведена на книжарниците во РМ каде што учебниците можат да се купат во печатена форма. Јасно е дека се работи за проект кој има мошне различни практични цели од оние на ОП и на ООР, иако декларативно тие заеднички треба да конвергираат кон дефинираното „отворено образование“.

Во сферата на бесплатните учебници, и покрај сериозните ресурси вложени во нивното креирање и дистрибуирање, недостасува системска усогласеност на активностите кои различните проекти ќе ги координираат кон заедничка цел: бесплатни учебници достапни за сите, олеснување на дисеминацијата на знаењето и олеснување на образовниот процес во земја во која стапката на сиромаштија се движи околу 30 проценти.

⁴ Извор МОН.

⁵ Закон за високо образование (ЗВО), член 2, ал. 9.

⁶ ЗВО, член 2, ал. 16.

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

Во однос на прецизното дефинирање на поимот „отвореност“ и негова јасна употреба, треба да се додаде дека тој примарно се однесува на категориите (а) пристап (б) достапност до корисниците на образовните материјали и алатки. Само во услови на нивна лесна достапност може да стане збор за Отворени образовни ресурси (ООР), односно за нивна лесна и непречена употреба во образовниот процес.

Во рамките на ваквата отвореност постојат ситуации на достапност на ООР, кои, сепак, се неприменливи во едукацијата доколку тие се достапни на јазик кој не е доволно разбирлив за потенцијалните корисници или, пак, недостасуваат дополнителни, комплементарни или помошни ООР, кои ја овозможуваат нивната ефикасна примена. Отвореноста мора да подразбира нерестриktivност или недискриминативност во употребата и во образовниот процес, нивно прилагодување во употребата и слободно споделување⁷.

На Македонија не и се страни идеите за ООР и отворен пристап. Сепак, постои потреба за подобра координација и интензивирање на активностите поврзани со ООР.

Законската рамка во Македонија и тековните проекти и напори на Министерството за образование и наука и НВО секторот овозможуваат поволни услови за отворање на образовните ресурси и нивна поголема достапност.

Настрана од дигитализација на училиштата и другите образовни институции во земјата, некои други активности и проекти се исто така поврзани со идеите и концепти на ООР во Македонија.

- Министерството за информатичко општество, во април 2010 година го промовираше проектот за бесплатни електронски учебници и **веб-страницата „e-ucebnici.mk“**. На неа се објавени учебници на македонски, албански, српски и на турски јазик, кои можат слободно да се прегледуваат и да се пребарува низ нивните содржини⁸. Учебниците можат и да се преземаат во „PDF“ формат.
- Комплементарен проект на ова е веб-страницата „**skool.mk**“⁹ подготвена од МИО и од Бирото за развој на образованието (БРО). Веб-страницата дава алатки и содржини од сферата на математика, физика, хемија и биологија. Страницата содржи интерактивни аудио и видеоматеријали, кои можат да бидат применети во наставата и да дадат придонес во креативно приближување и приопштување на наставните содржини од овие предмети и област.

⁷ Во некомерцијална смисла.

⁸ Пребарувањето е ограничено на име на учебник и автор.

⁹ <http://skool.mk/>

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

- **Веб порталот - Агрегатор на видео содржини (www.eduvideo.mon.gov.mk)** изработен од МОН во 2011 година, претставува систем за споделување на видео содржини во образовните институции во Република Македонија. Овој систем претставува веб-портал преку кој наставниците и учениците од основните и средните училишта во Република Македонија споделуваат и гледаат видео содржини кои се поврзани со темите кои се изучуваат во текот на учебната година.
- Во делот на литературата, МОН го реализира проектот за превод на „1000 стручни и научни книги“ од кои се учи на најпознатите универзитети во светот. Досега се преведени 874 наслови. Бесплатни се за универзитетите, библиотеките и читалните.
- МОН претплатува и обезбедува достапност на списанија со импакт фактор како EBSCO Publishing, Ипсвич, USA, Емерелад. Пристапот е обезбеден за професорите и студентите при државните универзитети.
- „Вики-содржините¹⁰“, односно отворената интернет-енциклопедија на македонски јазик¹¹ забележува умерен пораст, како во обемот, така и во разновидноста¹². Моментно, Википедија има 79.649 статии. Википедија на македонски јазик функционира од 2003 година. На промовирање и збогатување на овие содржини работи „Викимедија Македонија“, односно македонскиот локален огранок на фондацијата *Викимедија*.
- Во насока на зголемување на содржините на македонски на Википедија е и проектот на МОН, **Македонија на Wikipedia**, чија цел е зголемување на бројот и обемот на статиите за Македонија на македонски јазик, кои можат да се користат како содржини и во наставниот процес. Од страна на 20-тина студенти од ФИНКИ и УЈИЕ направени се стотина нови статии. Проектот ќе продолжи на останатите факултети од сите универзитети, средните училишта, но и во основните училишта.
- Во 2013, Фондацијата Македоника го презентираше проектот **Книготека**, кој претставува онлајн-библиотека која има за цел да го промовира македонското културно наследство и современото литературно творештво кон македонската, но и светската публика. Објавените е-книги се бесплатни со неограничен пристап. Книготека има 11.000 регистрирани читатели кои поминуваат во просек по 25 минути на ден.
- Од координираните активности, на МОН, БРО и МИО треба да се издвои преминот од користениот оперативен систем „Windows“, кон *LINUX-Edubuntu*, кој е слободен и отворен оперативен систем. Локализацијата на образовниот софтвер на

¹⁰<http://mk.wikipedia.org>

¹¹ Се разгледуваат содржините на „Википедија“ на македонски јазик како службен јазик на целата територија на

Република Македонија.

¹² <http://stats.wikimedia.org/EN/TablesWikipediaMK.htm>

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

ToolKID се одвива од 2005 година и е првиот образовен софтвер во Македонија кој се употребува од прво до четврто одделение во основните училишта.

- Понатаму, изработена е и веб-страницата „**ToolBox**¹³“, која, според нејзините автори, претставува „збирка материјали за наставата на 21 век“. На оваа страница достапна е електронска архива на стручни текстуални и видеоматеријали од областите на математика, хемија, физика, биологија, географија и техничко образование. Видеоматеријалите се приложени на видеосервисот „Youtube“.¹⁴

Новите медиуми и т.н. „Web 2.0“ отвораат широк простор за креативна употреба на дигиталните алатки и бесплатните сервиси и ресурси. Во овој контекст, забележлива е засилената употреба на овие средства за иновации и креативен приод и во македонското образование. Наставниците со одреден степен на компјутерски способности и знаења сè почесто се решаваат да ги исползуваат можностите кои интернетот и новите медиуми ги нудат.

Дополнително, системот на библиотеки на територијата на РМ е предвиден да овозможи слободен и евтин пристап до образовните, книжевните и до стручните материјали, што во одреден степен го олеснува реализирањето на процесот за отворено образование за граѓаните. Библиотечните материјали и содржини не се бесплатни и се изнајмуваат за користење на одредено време, но тие, сепак, се достапни по одредена цена која се плаќа во форма на членарина вообичаено неколку евра на годишно ниво. Цената варира во зависност од институцијата и од населеното место, опременоста, листата на услуги, бројот на книжни единици и така натаму.

Важно е да се споменат и напорите кои Фондацијата *Метаморфозис* ги прави во насока на унапредување на ООР концептите. За таа цел во 2012 година, беа направени неколку работилници со академскиот кадар, а исто така беше развиен и Водич за ООР, како и брошура, постер, едукативни видеа, чија цел е да се подигне свеста и да се едуцира за важноста на ООР.

Исто така, *Метаморфозис* го создаде веб-сајтот www.oer.mk кој ги содржи сите важни информации за ООР. Во рамките на веб-сајтот постои ресурсен центар, каде што корисниците можат да споделуваат и преземаат отворени образовни ресурси. Во ноември 2012 година, меѓународната конференција *e-Society.Mk*, осма по ред во организација на *Метаморфозис*, на тема: „Отворено образование за отворено општество - да го споделиме знаењето!“ овозможи размена на искуства, како и идеи и препораки за идниот развој на образованието, поддржан од употребата на новите

¹³ <http://toolbox.pep.org.mk/>

¹⁴ <http://www.youtube.com/user/usaidpep>

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

технологии и концептот на слободно споделување. Активностите во 2012 година придонесоа за подигање на свеста и за воспоставување на Координативна група.

Во 2013 година, координативна група беше проширена во Алијансата за ООР во Македонија. Целта на Алијансата е да создаде средина за прифаќање на Декларацијата за ООР во Република Македонија, со што ќе се овозможи унапредување на концептот за отворено образование со цел подигање на квалитетот на целиот образовен систем.

Алијансата за отворени образовни ресурси е група составена од поединци, организации, институции кои функционираат како неформална мрежа со заедничка цел – подигање на свеста и капацитетот на академската и научната јавност за создавање и користење на отворени образовни ресурси во Република Македонија.

По повод на Неделата на отворен пристап во октомври 2013, Алијанса за отворени образовни ресурси објави Декларација за Отворени образовни ресурси во Македонија, чија цел е мобилизира широка поддршка за подобрување на отвореното образование. Декларацијата за ООР на Македонија се заснова на Декларацијата за отворени образовни ресурси на УНЕСКО донесена во Париз, 2012 година.

На крајот на октомври 2014 година, декларацијата е потпишана од над 170 поединци и 18 организации и институции.

Во 2014 година, главниот фокус на Алијансата за ООР е залагање за развој на јавна политика и поттикнување на употребата на ООР во Македонија.

На работната средба која се одржа на 3 јуни 2014 година, а на која беа присутни претставници на Алијансата за ООР, како и членовите на координативната група, беа утврдени неколку клучни елементи и состојби кои ќе помогнат во изработка на планот за понатамошната работа со ООР.

Темите кои беа дискутирани на работната средба се класифицирани во неколку области разработени подолу.

Тековни состојби

За време на работната средба, Алијансата за ООР ги утврдија следните точки кои ја отсликуваат моменталната состојба во Република Македонија:

- ***Дел од учебниците се објавуваат во дигитална форма на e-ucebnici.mk***

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

- Содржината за образовните материјали и ресурси ја одбира Бирото за развој на образованието. Во високото образование ресурсите ги одбираат предметните професори. Во последните неколку години се регистрира тренд во кој Владата на Р.М. и МОН се почесто наложуваат како приоритетни ресурси да се користат преводите од проектот „Превод на 1000 стручни, научни книги и учебници“.
- Во научно-истражувачката работа изборот на ресурсите е индивидуален или ако се работи за тимови или проекти, тогаш членовите даваат свои предлози што би можело да се користи како ресурсна содржина.
- Како корисници на образовните ресурси се јавуваат студенти, истражувачи и професори.
- Финансирање на образовните ресурси се врши од јавни средства, донации, фондови и други јавни давачки.
- Содржината не е секогаш локално релевантна, при што корисниците се соочуваат со материја која не е прилагодена на потребите во Македонија (на пример, со употреба на примери и практики од САД), што резултира во потешкотии при разбирање кај студентите. Ова најчесто е контрапродуктивно, а ефектот минимален и не ја поддржува доволно наставата.
- Библиотеките во Република Македонија електронски им даваат на студентите можност да ги пребаруваат само насловите, но не и содржината на трудот или самиот труд.
- Не постои закон за библиотечна дејност.
- Менторството ги ограничува кандидатите во изборот на литературата, како и во употребата на други алтернативни извори и притоа, менторите не се отворени за сугестии од студентите.

Дефинирање на проблемот

Според Алијансата за ООР, некои од проблемите со кои постојат во поглед на ООР се следните:

- Преводите на 1000 стручни, научни книги и учебници, за кои Владата обврзува 1 книга задолжително да се користи во истражувачките трудови и во делот на предавањата, се достапни за купување во книжарниците, во печатена верзија, но не и онлајн.
- Книгите не смеат да се копираат, а корисниците се обврзани да ги купуваат. Професорите исто така не дозволуваат копирање заради заштита на нивните авторски права.

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

- **Законот за учебници за основно и средно образование, формално не го регулира објавувањето на учебниците онлајн како ресурс достапен во дигитална форма.**
- Не постои вклученост на доволен број стручни лица при избор на ресурси кои се користат во наставата.
- Преводот на стручната литература е незадоволителен. Дополнително, потребно е да се направи селекција на литература која се преведува според тоа кои книги се најсоодветни и квалитетни за превод, а не, на пример, според тоа која книга е најкупувана на Амазон.
- Недостатокот во имплементацијата на проектот „Компјутер за секое дете“ е тоа што постои расчекор во она што се работи во училиштето со состојбата децата да го немаат тој софтвер за да работат и ги развиваат своите знаења и вештини и дома.
- Притоа се ограничува пристапот до ресурсите само на компјутерот во училиштата.
- Иако постојат иницијативи за отворање на ресурсите (e-ucebnici.mk, schools.edu.mk), потребно е наоѓање начин за одржливост на истите.
- Постои „фејсбукизација“ на образованието, при што наставниците споделуваат ресурси преку групи на социјалната мрежа Фејсбук. Потребно е да се мотивира наставникот да користи други прилагодени платформи за да најде и сподели соодветен образовен ресурс.
- Образовниот софтвер во мала мера е достапен на јазиците кои се говорат во Р.М.
- **Заштитени авторски права.** Состојбата со авторските права во Република Македонија¹⁵ се покажува како неповолна за доследна примена на концептите на ООР. Образовните материјали, учебниците, прирачниците, истражувањата, научните публикации и така натаму, во Македонија речиси исклучиво се објавуваат со целосно заштитени авторски и интелектуални права. Нивното печатење и дистрибуција подлежи на исти регулативи, кои се однесуваат на комерцијалните производи, а умножувањето е прецизно дефинирано за да ги заштити правата на авторите: *„Законски е дозволено репродуцирање авторско дело, најмногу до три копии од страна на физичко лице за приватно користење, за цели кои не се комерцијални, ниту непосредно, ниту посредно“*¹⁶.

¹⁵ Регулирано со Закон за авторското право и сродните права, Сл. Весник на Р. Македонија бр.23/05 од 12.04.2005 година.

¹⁶ Закон за авторски и сродни права, член 42.

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

Строгата регулатива на овој план целосно го занемарува фактот на „двојно плаќање“ од страна на граѓаните за материјалите и ресурсите од сферата на образованието: во прва рака преку даноците и давачките кон државата, а во втор наврат преку нивно плаќање од самите издавачи.

Визија

Според Алијансата за ООР, она што е потребно се:

- Збогатени и широко достапни содржини.
- Разграничување на нивоата на отвореност – филтрирање на ресурсите според тоа дали тие се достапни само за читање или пак се достапни и за обработка.
- **Објавување на учебниците онлајн како ресурси достапни за читање и преземање во дигитална форма (EPUB формат)**
- Адаптирање на образовните ресурси за лица со попреченост.
- Строга контрола на квалитетот кај образовните ресурси со вклучен т.н. „peer review“ „community review“.
- Можност на самиот портал да постојат референци каде сите ќе може да дадат свое мислење (свездички, коментари итн.).
- Вкрстено референцирање, односно поврзување на сите значајни ресурси на една локација.
- Поголема достапност на отворениот образовен софтвер – со помош на универзитети (одржливо решение).
- Одржливост и популаризација на ООР.
- Универзитетите (технички) да се вклучат во изработката на образовните ресурси (софтвер), бидејќи така може да се добие целиот софтвер бесплатно, воедно овозможувајќи и практична работа за студентите.
- Отстранување, односно подобрување на некои ресурси (стари, со лош превод).

Предлог решенија

Некои од предложените решенија, кои ќе помогнат во насока на развивање на ООР се:

- Надлежните институции да постават пример со поставување на книгите онлајн и да дадат пример за другите институции да го направат истото.
- **Употреба на лиценците Creative Commons со цел да се заштитат авторските права во дигиталната сфера.**

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

- **Дополнување на Законот за учебници за основно и средно образование и/или донесување на подзаконски акт и/или донесување на правилник во рамките на МОН со кој системски ќе се уреди објавувањето на учебниците во дигитална форма.**
- Вклучување на библиотеките при универзитетите, бидејќи може да понудат електронска достапност на ресурсите.
- Достапност на материјалите за учење во електронска форма.
- Обезбедување на финансии (ставка во буџет) за создавање на ООР.
- Субвенционирање на авторите за секој труд што ќе биде објавен како ООР.
- Обезбедување на таблети, читачи за ученици и студенти.
- Обезбедување на дел од библиотечен фонд кој го плаќаат учениците/студентите и пренасочување на средствата кон библиотеките за нивна дигитализација, како и за стимулирање на авторите.
- Поголема промоција на платформите и информирањето.
- Лобирање кај надлежните институции.
- Запознавање на бизнис/институции со стратегијата за ООР.
- Достапност на магистерските и дипломските трудови како ООР на платформа каде ќе имаат пристап студентите и истражувачите.
- Подобрување на системот за проверка на плагијати, со што ќе се осигура дека нема да се злоупотреби достапноста на ООР ресурсите.
- Предлог до МОН, стручните дела, кои се веќе испечатени со соодветни авторски права кои тоа го дозволуваат или пак може да се регулираат, да се објавуваат во дигитална форма и да бидат достапни онлајн.
- Соработка со Алијансата за ООР за колаборативна подготвона на материјали кои би го поддржале планираниот проект Таблет за секој ученик.
- Општествена одговорност кај бизнис секторот за ООР.
- Даночни олеснувања.
- Вреднување на трудови со поени доколку се објави трудот како ООР (Поените се однесуваат на професорите во високообразовната дејност - поени за избор во звање)

Клучни пречки

Како клучни пречки во афирмирањето на ООР, Алијансата ги идентификуваше следните чинители:

- Авторите на образовните материјали
- Издавачките куќи

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

- Закони
- Пристапот до интернет (користењето на интернет повлекува трошоци, кои не може секој да си ги дозволи).
- Бизнес секторот не е доволно вклучен и информиран.
- Мал процент на средства одделени за истражувачка дејност.
- Застарениот, а се уште озаконет, концепт на издаваштво и законски се уште неизграден нов концепт за издаваштво, соодветен на дигитализацијата во општеството и промените во контекст на јавни пари и јавно добро.

Идеи за политики

Алијансата смета дека е потребно:

- Лобирање и измена/дополнување на Закон за учебници, Закон за авторски права, Закон за основно, средно и високо образование.
- Поврзување на бизнис секторот и образованието.

Во остварувањето на целите на ООР ќе помогне: отворање на е-библиотека, измена на законот за авторски права и законот за учебници, субвенционирање на авторите, како и формирање на лоби групи.

Стратегија

Некои од начините за постигување на целите, идентификувани од Алијансата се:

- Медиумска кампања за подигање на свеста
- Лобирање кај целните групи
- Работни средби со институции и засегнати страни
- Промоција на нови автори

Заклучоци и препораки

Низ овој текст беше разгледана моменталната состојба и статусот на ООР во Република Македонија. Генерална оценка е дека се присутни зачетоци и одредени поразвиени фази на концептите за отворено образование достапно за сите. Предуслов за примена на ООР секако е инфраструктурната компонента, која постапно се развива и се унапредува. Технолошките компоненти се неопходни во развојниот процес, но за тие да дадат свој неопходен придонес, потребно е содејство со останатите компоненти прецизно конципирани во ООР.

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

И покрај неколку сериозни и амбициозни проекти и активности, со кои Република Македонија треба да се вброи во земјите во кои ООР имаат забележителна улога во образовниот процес, сепак отсуствува кохерентност и конвергенција на активностите и проектите. Процесите на вмрежување на базите на податоци и активностите околу ОП се одвиваат одделно и некоординирано. Потребно е развивање и спроведување кохерентен систем во сите сфери кои ги засегаат ООР: технологијата, софтверот, програмските политики, содржините и така натаму.

Во Македонија, како што е тоа случај и со поголем број земји во развој, присутен е моделот на двојно наплатување на образовните содржини, во прва рака од јавните давачки, а потоа низ мрежата на комерцијални субјекти кои ги дистрибуираат образовните содржини алатки. Овој модел потребно е да се напушти и да функционира одделно од комерцијалниот сектор, кој треба да биде конфигуриран низ посебен тек на развој. Јавните институции треба да се насочат кон опслужување на граѓаните и образовно-научните чинители, а не кон индуцирање на пазарните активности на комерцијалните субјекти.

Клучен проблем, кој се поставува како грандиозна брана за каков било напредок во сферата на ООР се авторските и сродните права. Нивното редефинирање во деловите кои се однесуваат на образовниот и на научно-истражувачкиот процес е неопходно.

Трендовите на користење и навиките на корисниците упатуваат на тоа дека се неопходни т.н. „ООР-онлајн јазли“, или веб-сервиси/веб-страници преку кои корисниците ќе можат полесно до пристапат кон слободните содржини и алатки. Во постоечкиот систем тие се главно расфрлани и дифузирани, без регулирана оптимизација за пребарување (Search Engine Optimization - SEO) преку главните странски и домашни пребарувачи. Ваквите „јазли“ за ООР во Македонија треба да овозможат прегледност, поврзаност на содржините и нивна лесна достапност.

Неопходно е збогатување на содржините и бројот на застапени области во рамките на т.н. „дигитални образовни архиви“ или „образовно-научни онлајн-архиви“, како и сродни веб-страници. Во меѓупериодот на редефинирање на законските одредби кои ќе ги опуштат рестрикциите во објавувањето на содржини за научна и некомерцијална употреба, потребно е да се фокусираат активностите кон акумулација на содржини кои не се ограничени во својата дистрибуција од авторските права, како што се делата со авторство постаро од 70 години, документи со високо културно и национално значење и слично. Популаризацијата и активната поддршка на објавување содржини под лиценците „Creative Commons“ засега е недоволно искористено.

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

Постои одреден статус кво на полето на достапност на јавните научни трудови. Проблемите со авторските права повторно се причина за ваквите состојби. Потребно е овие содржини да бидат полесно достапни за образовна и за научна дејност, а нивната научна вредност да послужи како интензификатор на развојот на образованието. Стратегијата за приопштување во електронски форми допрва треба да се одреди, а во овој сегмент секако можат да бидат разгледани модели кои веќе се применети во другите земји.

Во сферата на бесплатните учебници видлив е јазот помеѓу образовните содржини на пониски степени на образованието со оние повисоките. Ваквата раздвоеност треба да се отстрани и да се постави врз основа на концепти кои водат сметка за интензивен развој на образовната и научната дејност.

Новите медиуми даваат многу можности за креативна употреба на дигиталните алатки и на бесплатните сервиси и ресурси. Нивната употреба расте, но, за жал, активностите на овој план се премногу фрагментирани за тие да имаат посериозен ефект за самиот образовен процес во целина. Наставниците со одредени компјутерски вештини сè почесто ги ползуваат можностите на овие сервиси во изведувањата на наставата, во комуникацијата со учениците и родителите и за други намени. Овој процес може да се поддржи и да се интензивира со соодветни дополнителни обуки на различни нивоа и со размена на меѓусебни искуства во различни форми на здружување или вмрежување.

Дејностите се распослани на државно-институционално ниво, на ниво на странска и меѓународна поддршка и активности, преку невладини субјекти, како и преку домашната приватна иницијатива на рамниште на групи и поединци. Недостасуваат столбови кои функционално ќе ги интегрираат овие дифузирани активности. Моделот на ваквиот интегратор треба да биде инклузивен во однос на клучните чинители и да поттикнува нивно содејство. Потребно е развивање и спроведување кохерентен систем за технологија, софтвер, политики, проекти и генерирање содржини во врска со ООР.

Моделите на координација и интеграција на ООР активностите треба да бидат насочени и кон самите корисници поединци или групи, а не само кон субјектите кои работат на продукцијата на ООР. Ова подразбира реализација на онлајн-сервис или веб-страници кои треба да бидат лесен мост кон ООР кои се достапни за користење.

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

Неопходна е висока транспарентност и едноставност на користење на содржините, а ваквите „јазли“ на ООР во Македонија треба да го овозможат тоа преку прегледност, поврзаност на содржините и лесна достапност.

Се препорачува целосно отворање на архивите на образовно-научните материјали кои се фундирани од јавните давачки на граѓаните. Нивното двократно наплатување е практика која не е оправдана од повеќе аспекти и му штети на јавниот интерес, како и на самиот образовен процес.

Пазарната позиција на јавните институции, претставени преку Владата, министерствата и нивните подредени тела, треба примарно да се преориентира кон опслужување на граѓаните и образовно-научните чинители, а не кон индуцирање на комерцијалните субјекти кои консеквентно треба да продуцираат научно-образовни содржини, кои потоа повторно им се наплатуваат и им се продаваат на корисниците.

Се препорачува конвергирање и интензивирање на активностите за објавување на научните трудови кои се архивирани во форма на магистерски трудови, докторски тези, статии во зборници, периодични списанија на научно-образовните институции и нивно приопштување за лесно и слободно некомерцијално користење.

Концептите и целите на ООР потребно е да се вградат во самата законска и друга регулатива, која го одредува образовниот процес во РМ. Формално-регулациското реферирање кон меѓународните декларации и норми понатаму треба да се развие во системско имплементирање на ООР во образовниот систем во РМ, за што веќе постои одредена основа.

Потребно е преразгледување на Законот за авторски права *vis-à-vis* ООР, унификација на измените и прилагодување во однос на ООР концептите и целите кои се афирмативни и прогресивни, како за образованието, така и за општеството во целина. Регулативата за авторските права на научно-образовните содржини поддржани од јавни средства и од општ јавен интерес треба да се разграничат од приватните и од комерцијалните содржини на прецизен и на недвосмислен начин. Согледувања, компаративни анализи и локална примена на искуствата со „copyleft“ проектите, како и поттикнување и поддршка на активностите под системот на лиценците „Creative Commons“, се добри излезни решенија од моментните состојби кои го инхибираат и го „задушуваат“ слободното и креативно употребување на образовните содржини и алатки. Неопходно е прецизно дефинирање на исклучоците и нивно понатамошно третирање.

ОТВОРЕНИ РЕСУРСИ ОБРАЗОВНИ

Во сферата на бесплатните учебници, и покрај сериозните ресурси вложени во нивното креирање и дистрибуирање, недостасува системска усогласеност на активностите кои различните проекти ќе ги координираат кон заедничка цел: бесплатни учебници достапни за сите, олеснување на дисеминацијата на знаењето и олеснување на образовниот процес во земја во која стапката на сиромаштија се движи околу 30 проценти.

Засилена промоција и поддршка на слободниот софтвер во сферата на образованието и континуирани обуки за идните корисници е повеќе од неопходна. Јакнење на културата на слободниот софтвер и содржини во сферите на образованието и науката е клучна компонента во создавањето погоден амбиент за развој на ООР.

Неопходна е стандардизација на софтверските средства и алатки за генерирање содржини, курсеви, програми и така натаму. Стандардизацијата треба да го овозможи полесниот пристап до ООР.